

УДК 347.77:004.4(477)

*О. В. Іванюченко***ЮРИДИЧНА ПРИРОДА «ВИНАХОДІВ, ПОВ'ЯЗАНИХ
З КОМП'ЮТЕРОМ», В УКРАЇНІ****Резюме**

Стаття содержит аналіз понять «изобретение», «компьютерная программа». Описана проблема практического применения современной судебной экспертизой действующего законодательства относительно «изобретений, связанных с компьютером». Предмет исследования данной статьи имеет свою специфику. Она заключается в том, что «компьютерная программа, как таковая», так же, как и «изобретение, связанное с ЭВМ», – являются предметом исследования точных наук в области математики, информатики, то есть не являются чисто юридическими. Эти объекты, в общепhilosophical смысле, обладают определенными свойствами, которые им присущи и которые определяются математиками. Право может только связать с выявленными и описанными ими в заявке на патент такими свойствами определенные правовые последствия (права, обязанности, ответственность). Следовательно, «представители» права должны учитывать ту грань, за которой лежит предмет исследования других наук, не правовых.

Summary

The article analyzes the concept of «invention», «computer program». Described the problem of practical application of modern forensics current legislation regarding the «inventions related to computer.» Subject of study in this article is specific. It lies in the fact that «a computer program as such,» as well as «an invention related to computers» – is the subject of the exact sciences in the field of mathematics, computer science, that is not purely legal. These objects, in general philosophical sense, possess certain characteristics that they share and which are defined by mathematicians. Right can only bind to the identified and described them in the patent such properties certain legal consequences (the rights, duties, responsibilities). Hence «representatives» of the right to consider the line beyond which lies the subject of study of other sciences, is not legal.

Ключові слова: винахід, комп'ютерна програма, алгоритм, патентоспроможність.

Відомо, що під терміном «винахід» маються на увазі такі його об'єкти, як «пристрій» та/або «процес» («спосіб»). Обидва ці об'єкти є класичними об'єктами патентного права. Вони «нетілесні», але мають «тілесні» носії. Тілесний носій «пристрою» характеризується конструктивними ознаками. Тілесний носій «процесу» («способу») характеризується, як «дії /над» тілесним об'єктом (матеріальним об'єктом) за допомогою тілесного об'єкта (матеріального засобу). «Математичне забезпечення» є як об'єктом **прикладної математики**, – «модель → метод → модель», так і **об'єктом інформатики**, – «вихідний текст» → «об'єктний код» (останній є «електронним потоком бітів», що безпосередньо управляє роботою ЕОМ). «Потік бітів» не вдається описати за правилами класичної патентної формули.

Формулювання *назви* «винаходів», яке було введено в проєкті Директиви європейського парламенту та Ради «Про патентоспроможність винаходів, пов'язаних з комп'ютером» від 20 лютого 2002 року [1] (далі – проєкт Директиви ЄС 2002 р.), – автор статті не вважає правильним, адекватним природі досліджуваного явища. Назви **«винаходи, пов'язані з комп'ютером»** / «computer-implemented inventions» та **«винахід, що сприяє діяльності комп'ютера»** / «computer-assisted inventions», – є те ж саме, що і назва «пристрій, пов'язаний з сукупністю пристроїв (машиною, ЕОМ)», або «процес, пов'язаний з сукупністю пристроїв (машиною, ЕОМ)».

Такі *назви* не сприяють усуненню існуючої **двозначності** та **правової невизначеності** стосовно патентоспроможності, з одного боку, «винаходів, пов'язаних з комп'ютером», та, з другого боку, «патентів на програмне забезпечення» (як це зазначено в Пояснювальному меморандумі пропозиції про ухвалення Директиви Європейського Парламенту та Ради від 25 червня 2002 року «Про патентоспроможність винаходів, пов'язаних з комп'ютером») [2].

Предмет дослідження даної статті має свою специфіку. Вона полягає в тому, що «програма для ЕОМ, як така», так само, як і «винахід, пов'язаний з ЕОМ», – є предметом дослідження *точних наук* у сфері математики, інформатики, техніки, тобто не є суто юридичним. І «програма для ЕОМ», і «винахід, пов'язаний з ЕОМ», як об'єкти, в загальнофілософському смислі цього слова, мають *невні*

властивості, які їм природно притаманні і які виявляються, описуються математиками та інженерами. Право може лише пов'язати з виявленими і описаними ними в заявці на патент такими *властивостями* певні правові наслідки (права, обов'язки, відповідальність). Відповідно «представники» від права, у тому числі його дослідники, мають враховувати ту межу, за якою лежить предмет дослідження інших наук, не правових. Вони також мають враховувати результати представників точних наук щодо *властивостей* «програми для ЕОМ як такої», «винаходів, пов'язаних з ЕОМ», а саме: чи є вони за своїм характером, природою лише математичними або ж лише технічними, або мають змішаний характер.

У цьому зв'язку, юрист, у межах предмету свого дослідження, має право ставити питання, формувати задачі на «стику» наук перед фахівцями в галузі математики, інформатики, техніки щодо *властивостей* об'єктів, з яких складаються «програма для ЕОМ, як така», «винахід, пов'язаний з ЕОМ». Специфіка таких задач полягає в тому, що, з одного боку, їх умови є правовими, а з другого боку, – математичними, інформаційними, технічними, тобто не правовими. Саме такі задачі стаття описує і пропонує називати їх «**юридико-технічними**» (умовна загальна назва). Можна вживати і більш точну назву при детальному аналізі об'єктів. Наприклад, коли йдеться про *властивості*, що об'єктивно притаманні об'єктам математики «моделі → методу → алгоритму», то такі задачі слід називати «юридико-математичними»; коли мова йде про *властивості*, які об'єктивно притаманні об'єктам інформатики «вихідний текст» → «об'єктний код», то такі задачі слід називати «юридико-інформатичними»; коли мова йде про *властивості*, що об'єктивно притаманні об'єктам обчислювальної техніки (далі – ООТ), а саме: «пристрою», «процесу», то такі задачі слід називати «юридико-технічними».

Саме такий різновид задач виникає у експертів патентного відомства при розгляді заявки на винахід (корисну модель) відносно «винаходу, пов'язаного з ЕОМ», більш точно «винаходу, пов'язаного з програмою (алгоритмом) для ЕОМ». Вирішення таких «юридико-технічних» задач, по суті, покладається на «науково-технічну експертизу» (ст. 16 «Експертиза заявки» Закону) [4].

В. І. Жуков пише, що подібні задачі повинні бути сформульовані коректно. Труднощі даного етапу дослідження полягають у тому, що він вимагає спільної наукової діяльності представників різних наук і знань, придатних для інтеграції. Це, з одного боку, особи, обізнані в галузі прикладної математики, кібернетики, інформатики, з другого, – особи, обізнані в галузі цивільного права, бажано з числа фахівців у сфері патентного й авторського права. Дана ситуація нагадує процес, що протікає на стику наук при моделюванні математиками реального «нематематичного» об'єкта, коли потрібно поєднати математичні і спеціальні знання про нього (фізико-математичних наук) [3, с. 133].

Такого роду задачі виникають і на рівні учасників судових процесів, зокрема, із залученням судових експертів, патентних повірених при застосуванні чинного в Україні законодавства (законів та підзаконних актів), пов'язаного з охороною патентним правом прав (тут тавтологія доречна) на об'єкти ОТ, а саме, – «пристрої» та «способи», які характеризуються «математичним забезпеченням ЕОМ».

Припустимо, що нам потрібно провести *науково-правову експертизу* відповідно до Закону України «Про наукову і науково-технічну експертизу» [4] і дати відповідь на конкретні *юридичні* питання відносно об'єктів винаходу (ООТ), – «**способу**» та «**пристрою**», які *характеризуються* «математичним забезпеченням ЕОМ» [5]. Було б бажано мати в Україні відповідний «**Тест щодо виявлення умов надання правової охорони**». На жаль, його немає. Слід розпочати його формування і ввести в коло актуальних питань для обговорення науковцями і практиками.

Список літератури

1. Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council on the patentability of computer-implemented inventions /* COM/2002/0092 final – COD 2002/0047// Official Journal L 151 E , 25/06/2002 P. 0129 – 0131 (Проект Директиви європейського парламенту та ради «Про патентоздатність винаходів, пов'язаних з комп'ютером» від 20 лютого 2002 року // Official Journal C 151 E. – 25.06.2002.
2. Пояснювальний меморандум пропозиції про ухвалення Директиви Європейського Парламенту та Ради від 25 червня 2002 року «Про

патентоздатність винаходів, пов'язаних з комп'ютером» // Брюссель, 20.02.2002 COM (2002) 92 final 2002/0047(COD).

3. Жуков В. И. Методология подхода к объектам информатики как к объектам гражданского правоотношения / В. И. Жуков // Социальные и правовые вопросы развития вычислительной техники и научно-технического творчества. Труды по социальным проблемам кибернетики. Ученые зап. Тартуского гос. ун-та. – Тарту, 1989. – С. 127–137.

4. Про наукову і науково-технічну експертизу : Закон України від 10.02.1995 р. № 51/95-ВР // Відомості Верхов. Ради України. – 1995. – № 9. – Ст. 56.

5. Про деякі питання практики призначення судових експертиз у справах зі спорів, пов'язаних із захистом права інтелектуальної власності : Постанова Пленуму Вищого господарського суду України від 23.03.2012 р. № 5 // Вісн. господарського судочинства. – 2012. – № 3. – С. 29.